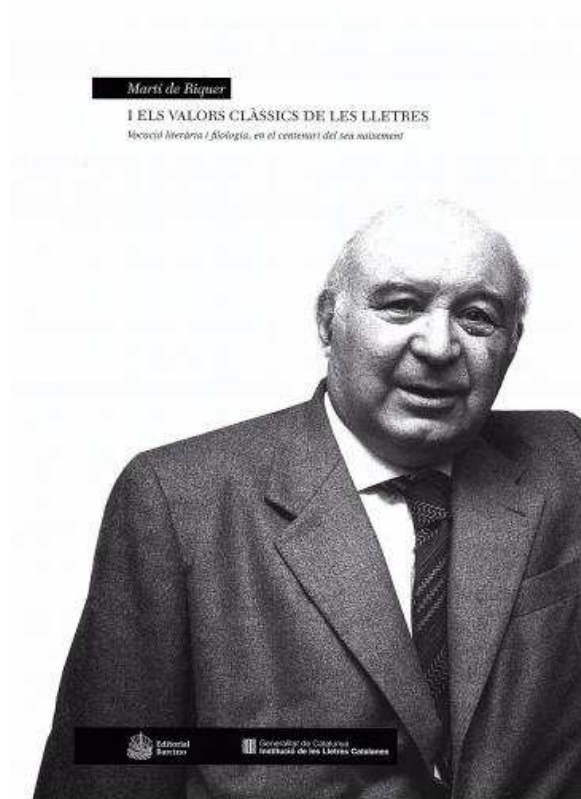

Martí de Riquer i els valors clàssics de les lletres. Valoració literària i filologia, en el centenari del seu naixement. Barcelona: Editorial Barcino, Institució de les Lletres Catalanes, 2015 [2014]. 137 pgs. ISBN: 978-84-7226-789-3.

Reviewed by: Júlia Butinyà
UNED, Madrid

No tenim al davant un homenatge més a Martí de Riquer entre els tants i tan bells que s'han fet arran de la seva mort, que tingué lloc el 17 de setembre del 2013; de fet, segons el colofó, aquest llibre, acabat els darrers dies del 2014, és commemoratiu del centenari del naixement. Aquest plantejament, que el singularitza front als altres homenatges, consta al títol; així com també hi figura l'enfocament principal del llibre: de valorar les seves aportacions sota la directriu del classicisme en la literatura.

Una ullada per l'índex deixa veure que se centra molt l'atenció sobre l'obra del primer Riquer, fins a la guerra; límit que tot i no tenir vigència filològica, té sentit pel que tingué de tall per a tots els que malauradament la visqueren. També es pot veure que hi sobresurt el pes de les publicacions catalanes, com és lògic per la seva dedicació. Cabal que, des d'una mirada amb una perspectiva àmplia dels estudis literaris, impressiona tenint present que Riquer, a més, assentà i configurà la literatura trobadoresca en els tres volums de *Los trovadores* (1958), que enriqué temes transversals, com ara la cavalleria, o que deixà al llarg de la seva vida estudis imprescindibles sobre el *Quiixot*. Però, fins i tot des d'aquella parcel·la temporalment llunyana, aquest llibre permet rubricar Riquer com a mestre de mestres, entre els de més alçària de la

història de la literatura recent. El llibre es compon de quatre capítols al voltant de la valoració literària riqueriana; l'un d'ells és un epistolari, inèdit i rellevant, derivat de la seva relació amb l'editorial que fa la publicació -Barcino-, la tasca de la qual Riquer situa entre la de les grans editorials catalanes (21). I quedi dit a l'avançada que, malgrat que farem algunes observacions, d'acord amb el gènere i el millor estil de les ressenyes, estem davant d'un llibre que feia falta, car serà de profit per a molts i que –segons repetirem a les acaballes, havent-lo demostrat convenientment– arrodoneix el coneixement que es tenia del Dr. Riquer.

Obre el llibre un pòrtic justament laudatori per part dels representants de les dues institucions patrocinadores, l'editorial Barcino i la Institució de les Lletres Catalanes –Carles Duarte i Laura Borràs, respectivament-. N'hi prenem de bon grat un aspecte relacionat amb una faceta que al llibre quedarà més de trascantó: la docent; car del fet d'haver estat alhora brillant i amè -qualitats de tanta eficàcia per a la docència-, bé ens en beneficiàrem els alumnes de la Universitat de Barcelona. Després, obre els articles *Martí de Riquer i els clàssics catalans (1933-1936)* de Lola Badia. Al ritme que Riquer la vivia, s'hi pot seguir a través seu els primers passos de la col·lecció d'"Els Nostres Clàssics", on el 1935 publicà la traducció-adaptació d'Antoni Canals, que avui podem confirmar quant ens ha servit a les generacions posteriors de la Catalanística. "És la primera edició acadèmica –encara imprescindible el 2014- d'un autor bàsic de les lletres catalanes antigues firmada per Martí de Riquer" (16). Hi ressalta la Dra. Badia que l'assimilació que en *Scipió e Anibal* s'hi fa de l'*Africa* -amb manlleus de Titus Livi i de Valeri Màxim- és una de les primeres i més destacades adaptacions de Petrarca, i en considera excepcional l'exercici crític per part del Dr. Riquer: "cap estudiós europeu no estava en condicions d'avaluar correctament una traducció romànica tan primerenca de l'*Africa*" (16).

Tanmateix en aquest treball, en honor a l'exactitud -tret aquest que sense cap dubte hem après d'ell-, ens demanem quatre coses al voltant de la valoració literària. La primera és relativa als *Comentaris crítics sobre clàssics catalans*, "que Riquer donà a conèixer a les Publicacions de *La Revista* el 1935" (17), on la Dra. Badia observa el gran buit d'Ausiàs March (19), així com l'absència del *Tirant* i la literatura cavalleresca, cosa que lliga al "caràcter ocasional i apressat" del llibre (18). Però n'hem de tenir prioritàriament en compte un comentari de Riquer a l'*Advertiment* -recollit unes línies abans a l'escrit de la Dra. Badia-, on diu que hi ha intentat de reunir una tria dels articles on ha fet alguna aportació o bé ha "revifat l'estudi somort d'un tema important" (17-18); a més, l'aportació riqueriana envers aquells dos grans temes era encara un compte pendent, ja que aquest revifament –com escriu unes línies més avall la Dra. Badia- el "farà amb energia a partir dels anys quaranta" (18). Però sobretot cal comptar que ell mateix acaba aquest *Advertiment* insistint que hi vol justificar "la manca de continuïtat que té aquesta seguida de capítols o notes de la nostra literatura". Així doncs, com que no es tracta d'un llibre de conjunt, ans d'un llibre selectiu, i s'hi ha advertit que ho és a l'avançada, encara que es vulgui filar prim o que es parli figuradament, pel fet que hi manquin temes no es pot dir que és un llibre amb buits.

La segona cosa a qüestionar es refereix a un llibre de l'any anterior (1934), *L'humanisme català*, el títol del qual diu la Dra. Badia que és "tècnicament confusionari" (17). Però, al meu entendre, quant al treball dels grans mestres, és arriscat de jutjar ni tan sols el títol, perquè normalment hom no és més avantatjat que ells. I pot ser que sigui confusionari subjectivament, per a qui signa el judici; però s'ha de dir que el títol és correcte, ja que no deixa cap esclatxa de confusió perquè designa distintivament el llibre, així com tampoc no sembla incorrecte quant al procediment tècnic o al mètode emprat, ja que és adient i respon a la matèria tractada. Encara, resulta estrany suspendre el rètol i alhora aprovar el contingut -val a dir, les significacions que el

desenvolupen-, com s'hi fa tot seguit. I dintre de la consideració a les opinions de tothom, en discrepo a més perquè altrament es desvirtuaria l'entitat del concepte que el Dr. Riquer lliurement i meritòriament dissenyà en aquell moment, i envers el qual -fins i tot històricament- cal guardar respecte; encara més, condemnar o posar entredit a la formulació ja clàssica del moviment català suposaria desarrelar la projecció de l'humanisme de la tradició catalana. Tradició que davalla dels Rubió, pare i fill -passant per Batllori-, de la qual ell mai no se'n va excloure i en què l'han reconegut crítics com Albert Hauf (*La saviesa de Batllori*, 2001). Tot plegat, *L'humanisme català* -títol inclòs-, tot i que pel nombre de pàgines sigui un "volumet" o un "opuscle" (16-17), és un gran llibre. I calia al·legar-ho perquè apunta de dret al títol del llibre que estem ressenyant sobre "els valors clàssics de les lletres".

La tercera qüestió -quant als canvis en la investigació- té dos vessants. En primer lloc, recordem que a les pàgines inicials de *L'humanisme català*, que són fonamentals i fan de suport al llibre, es defineixen i analitzen les característiques del moviment, el qual abarca un segle, "el darrer de l'antiga literatura catalana"; i així també que s'assenta com a producte del *trecento* italià i capdavanter "respecte al francès i a l'espanyol", així com s'hi exposen els seus antecedents. Ara bé, aquests aspectes teòrics no es recullen a la *Història de la Literatura Catalana* -30 anys posterior-, en la qual no es repeteix o reproduïx el text del 34; car el 1964 Riquer ho ha refet tot. Lògicament n'incorpora bona part referent als autors, ampliant molt la matèria en tractar-se d'un gros volum (només Bernat Metge augmenta de 28 a 76 planes). Però a la *Història* no hi ha ben bé una incorporació dels continguts de *L'humanisme català*, com, per contra, diu el recent llibre de Barcino: "Riquer [els continguts] els va incorporar als capítols corresponents de la seva *Història de la Literatura Catalana*" (17). I si no és així, sobretot, és perquè -bé que s'hi remarca que ha desaparegut l'etiqueta historiogràfica d'humanisme català, i, en conseqüència, no n'hi ha un capítol específic- no se'n diu res d'aquells 16 primers fulls -d'un llibre que en tenia 104-, als quals es llegeixen les línies generals del moviment. Al llibre del 2014, aquestes pàgines bàsiques s'han marginat o bé oblidat, com si no tinguessin valor o no haguessin existit.

Per tant, com que en aquest llibre actual s'afirma que els continguts del llibre del 34 "són encara avui perfectament homologables" (17), queda confús l'abast de l'homologació. És lògic, doncs, que els que hem utilitzat ininterrompudament aquella expressió o bé els conceptes relatius a l'humanisme de la Corona d'Aragó -i hi incloc personalitats com el també recentment traspassat i molt estimat Dr. Antoni Mª Badia i Margarit-, així com els que els comparteixen internacionalment i els apliquen en l'actualitat, ens demanem si entren o no aquells continguts teòrics pel que fa a dita homologació. Perquè si aquells continguts són encara vàlids -com bé ho ratifica una gran majoria crítica, nacional i internacional, que segueix el mestre Riquer quant a l'existència i valoració d'aquest humanisme-, com és que s'han omès fins ara o atacat -contundentment i tot- per l'autora d'aquest capítol?. I si no es consideren vàlids, s'haurien d'haver exceptuat de la incorporació de continguts comentada suara a la *Història* del 64, la qual es fa explícita al llibre que ressenyem; o almenys s'haurien d'haver exclòs de la qualificació tan rodona d'homologable.

D'altra banda, encara, no sembla gaire adequat d'afrontar aquelles dues obres perquè un concepte de tant relleu Riquer l'havia anat dibuixant entre aquells 30 anys que van del 34 al 64. Així, per exemple, ho veiem en una obra de l'endemig d'aquell període de temps: el *Resumen de Literatura Catalana*, editat a Seix Barral, de Riquer i del 1947. Ací sí que s'explica el moviment de l'humanisme català i els seus efectes, assenyalant-ne les característiques; car, segons Riquer, "El humanismo inaugurado de un modo definitivo y completo con la obra latina

de Francesco Petrarca (1304-1374) llega a la literatura catalana y produce en ella los siguientes efectos capitales...”. Efectes que concreta en quatre punts: l’aparició d’obres d’estricta caràcter literari, la difusió i la nova manera de veure les obres gregues i llatines, la renovació de la prosa a imitació dels models, i la reducció de l’audiència a una minoria selecta. Són aspectes que hem anat confirmant els seguidors. Així mateix engloba aquesta producció sota els títols següents: *Prosa renacentista* (amb Metge al cap), *Poesia renacentista* (de Febrer a Corella, passant per March) i *Prosa narrativa* (“fenómeno que no aparece desarrollado hasta que ha entrado el Renacimiento y con él una nueva concepción de la prosa literaria”, i on trobem, a més del *Tirant* i el *Curial*, Perellós, Turmeda o Roig). Aquesta *Literatura* resumida subratlla, doncs, el procés d’apreciació riquieriana del concepte, ja que perfila la classificació d’obres i autors o suprimeix els períodes de l’humanisme –de tan difícil diferenciació– que donà el 34. I bé que sigui un resum i una obra de menor repercussió potser que *L’humanisme català* –ja que tothom hem begut a la posterior i gran obra historiogràfica del mestre–, és important a l’hora de rastrejar el –encara primerenc Riquer i l’avenç dels seus criteris crítics. I convé tenir-la en compte, malgrat que se’n surti –a l’igual que la citada *Història de la Literatura Catalana*, 17 anys encara posterior al *Resumen*– del termini del conflicte civil del 36, que en aquest capítol està marcat.

Amb aquesta referència bibliogràfica, doncs, queda clar –i hi insistim ja que cau sota l’espectre dels valors clàssics– que, tot i que l’expressió sospitosa tècnicament de claredat per Badia no surti a la *Història*, en relació amb textos de la Corona d’Aragó, ni humanisme ni renaixement no són termes arraconats per Riquer després del decenni dels trenta: a la gran monografia i edició bilingüe de Metge (1959), dedica molt d’espai a explicar la seva mentalitat dintre de la dels homes del Renaixement; vuit anys després, en el VIIIè congrés d’Història de la Corona d’Aragó, a València, hi traça un molt interessant contrast entre humanisme i medievalisme, i àdhuc al segle XXI ha mantingut el paper decisiu com humanista de Metge, a qui tant admirava.

Lligat a això, hem de fer un altre comentari al voltant dels canvis en la perspectiva crítica de la història literaria, els quals segons Badia “responen a un canvi d’època” (17). I com que s’hi està fent referència als escrits del Riquer de la preguerra, passem a la descripció que s’acabava de fer de *L’humanisme català*: s’hi diu que al llibre es menciona en primer lloc Antoni Rubió i Lluch (16) i que es cita textualment un article de Lluís Nicolau d’Olwer per a dilucidar l’abast del concepte humanisme, el que qual per cert –hi afegeixo– té fins i tot reflexions teològiques. Segueix: “Nicolau va ser un estudiós destacat de les lletres clàssiques i de les medievals catalanes, però en aquells anys exercia de publicista en sintonia amb l’empenta constructiva de la Catalunya dels temps del Noucentisme” (17). (Recordem nosaltres que Nicolau d’Olwer era l’autor de la introducció a una famosa edició de *Lo somni* d’edicions Barcino, de 1925, i a més que, poc abans –a l’*Advertiment* al mateix llibre– havia sortit la seva referència al costat de dos italians, M. Casella i A. Farinelli: “Entre les monografies modernes sobre la influència italiana a Catalunya, recomanem les de Lluís Nicolau d’Olwer, M. Casella i A. Farinelli”). S’hi explica seguidament que al medi intel·lectual en què Riquer es va formar, des del seu catorze anys, “ningú no havia oblidat les *Gloses* d’Eugeni d’Ors ni la fascinació dels navilis de Pantagruel que calia encalçar per a arribar a la plenitud” (17), i que la col·lecció de clàssics de la Fundació patrocinada per Francesc Cambó portava el nom de Metge, promogut ja a príncep dels humanistes catalans. I a tall de conclusió, llegim que “la Catalunya que s’estava forjant amb tant d’entusiasme en aquells moments es presentava com a filla de Grècia i Roma” (17).

Ara bé, en el cas de personalitats de fust ferm, al meu parer, els canvis són deguts al lliure itinerari del propi pensament més que no pas a l’ambient extern. Si el jove Riquer es fascinava

amb la poesia del telègraf (*Oda al pal telegràfic*) o al decenni dels 90 encomiava que hi hagués una fotocopiadora en un despatx, el seu entusiasme envers la tecnologia i la modernitat no l'afectaven cara a l'afer crític. I bé que aquest exemple sembla d'un món impermeable o aliè a la crítica literària, també ho deu ser el món religiós o el polític. De fet, avui no pensariem que aquest darrer tret influís en la tasca d'un crític literari universitari, fos de tirada popular, soberanista o militant de Podem; això sí, amb el benentès que fos un bon filòleg, perquè aleshores no tindria subordinacions extraacadèmiques. Per tant, com que l'obra crítica de Riquer ha estat sòlida i no ha tingut mai una funció instrumental, penso, a títol personal, que no s'ha d'interpretar ara així en relació a ideologies de caràcter polític –al cap i a la fi, versàtils- de cap tendència del passat ni del present.

Davant figures fermes, els canvis d'apreciacions en la perspectiva crítica de la història literària s'entenen millor des de la dinàmica interna de llurs pròpies investigacions; tenint en compte, però, que el fet de perioditzar sempre presenta força problemàtica. Dificultat que precisament recull Badia amb paraules de Riquer en referència a l'abast del terme humanisme (“pocs termes han donat lloc a tantes interpretacions i tan diverses”, 17). Val a dir, les variacions, que es van succeint amb el pas del temps, s'experimenten a la investigació com arreu de les manifestacions humanes, però no forçosament –hem dit- reflecteixen els vaivéns o altibaixos de les èpoques o les modes. I molt menys si es tracta d'obres literàries importants o de temes conflictius, car són fruit de molts maldecaps, i sobretot –reiterem- si afecten un autor que és un savi i de mestratge resplendent, com és el nostre cas. Curiosament, el que estic suggerint –que cal resseguir la seva il·lustre línia investigadora- és el que convida a fer la darrera part d'aquest llibre, com veurem més avall.

I tot fent una extensió envers un territori que li era molt estimat, pensem a Metge, qui envoltat d'una situació adversa i perillosa, va fer una obra, *Lo somni*, que hauria de perdurar pel seu pes específic, al marge del benefici que proporcionés. Les obres importants tenen vida pròpia.

Encara sobre els canvis, recordem que per damunt de la natural evolució, el Dr. Riquer sempre mantingué una congruència, segons hem avançat i com es fa palès a la *Història de la Literatura*, on qualifica *Lo somni* com la primera prosa humanística d'Espanya, o bé al títol de la conferència *Medievalismo y humanismo en la Corona de Aragón a fines del siglo XIV*, pronunciada al congrés citat i editada en 1969. I una prova que els canvis de matís són inherents al curs del procés investigador la tenim a l'escull per ubicar els trobadors de terra catalana en llengua provençal, els quals formen part de la *Història* suara citada, mentre que mancaven als *Comentarios críticos*. Perquè això, la Dra. Badia ho fa dependre –així com l'edició de Cerverí de Girona del 1947 i les posteriors de Guillem de Berguedà- de les coordenades de la romanística (20); però observem que al *Resumen de Literatura Catalana* citat –que tot i ser resumit (175 pàgines) també és de 1947- no es tracta de l'obra dels trobadors nascuts a Catalunya, ja que correspon “a la literatura provençal”. Per tant, cal posar en quarantena les atribucions causafecte pel que fa a la crítica que fan els grans mestres. Ens en dóna una contraprova la mateixa Dra. Badia amb la literatura popular, de la qual desprèn una “concepció nacional... que es manifesta molt vistosament” (20) a l'*Antologia general* de Riquer de 1936; però veu que la manté també en un lloc d'honor a la *Història* del 1964, on es situa “ostensiblement al marge de la decadència”, ib. (Concepte el de decadència –“avui del tot desnonat”, 17- que, bé que Badia recorda que Riquer mantingué a la *Història* i que s'ha juxtaposat sovint al d'humanisme, nosaltres no el tocarem ací ja que és un altre tema i d'una altra època).

A tall d'anècdota i en relació amb aquestes observacions, recordo que, mentre despatxava una edició amb Amadeu Soberanas a la Biblioteca de Catalunya, va venir Isabel de Riquer –tots tres érem companys de curs- amb els volums medievals de la *Història de la Literatura Catalana*, tot just recentment editats; i davant la sorpresa del Director de la Biblioteca per la manca de l'humanisme català, el que hi flotava i el que predominava d'una manera positiva –tinc ben presents els gestos, no les paraules- era la lliure opinió i no l'intent de cercar-ne justificacions. Llibertat que en el camp de la investigació, exercida sense pressions de cap mena, és condició per a qualsevol avenç; i també per a qualsevol entesa. Llibertat que el Dr. Riquer va saber preservar i va respectar sempre, no sols en el seu exercici professional ans també cap el dels altres. I que sempre li agraiem.

No es tracta ara de confrontar diferències entre línies d'investigació favorables o no a una temàtica determinada, ni molt menys d'intentar ni de lluny d'apropar el mestre cap a una banda o altra -actituds proclius a les disputes i a les manipulacions-; tot al contrari, estem dient que cal deixar les coses com ell les va deixar, sense interpretacions gratuïtes a causa dels canvis, per exemple, dels matisos crítics. Car és raonable d'aspirar a ser exactes, sobretot sent aquests escrits *in memoriam*, i sobre un tema que l'homenatjat considerava delicat i que havia treballat, discutit, calculat i meditat moltíssim, com bé ho mostren els passos successius amb què el va recórrer. Passos tanmateix que havia viscut amb transparència -com ara quan va fer públic en 1990 un canvi de criteri respecte a l'autoria del *Tirant*- i que anaven de la mà de la llibertat investigadora al·ludida; la qual practicava amb noblesa, prudència i altres virtuts que en determinen la qualitat -a l'altre extrem del *quick and dirty* tan actual, en què tots caiem alguna vegada-.

Així també és raonable que exigim exactitud els que hem fet servir, sempre i amb convenciment, aquella vella fórmula riqueriana sobre l'humanisme i que no hem deixat d'aportar-hi il·lusionats fonts que la subscriuen. Amb tot, no dubto que els que hem anat confirmant l'encert de l'*Humanisme català* al llarg dels anys ens congratularem de cor si actualment s'hi ha donat un gir o una conversió i aquest llibre es considera ara de cor homologable (“els continguts del volumet de la Popular Barcino de 1934 són encara avui perfectament homologables”, 17), i si la Dra. Badia no invalida ja “gairebé en cap punt els escrits de Riquer de la preguerra”, *ib.* En fi, que si, a partir d'aquesta publicació de Barcino resulta que -de debò, tot i que insòlitàment i inoïdament- tots pensem igual pel que fa als continguts de *L'humanisme català*, mel de romer!

Encara, i en quart lloc, un últim punt quant al clímax dels encesos anys 30. S'hi al·ludeix a les accepcions ideològicament connotatives tocant a humanisme/medievalisme, les quals Badia considera que afectaven la terminologia d'història literaria d'aquell decenni; i això es diu arran d'haver recollit de Riquer que l'obra de Canals ja esmentada “no té ni la més petita ombra de medievalisme; és de la més pura concepció clàssica” (16). Ara bé, tot i que Riquer podia haver usat –indistintament, crec- el sinònim ‘rastre’ en comptes d'ombra, aquella tendència dels anys 30, de connotacions pejoratives, no es pot relacionar ni aplicar a la terminologia del gran medievalista que era el Dr. Riquer; perquè no cal témer que, a pesar que s'hagués engrescat amb l'alè humanístic, aquelles inclinacions amb “matisos passatistes clarament negatius” (*ib.*) li haguessin afectat. Car Riquer és qui ha ensenyat a moltes generacions –entusiasmada, i consegüentment les ha fet fruir- les obres medievalístiques de gèneres tradicionals, com ara les cròniques; però no sols les catalanes, sinó també les romàniques, com la *Chanson de Roland*. Punt, doncs, irrefutable, a favor de la seva asèpsia i objectivitat crítica al respecte.

Del treball de Lluís Cabré destaco aquests punts: que Riquer compartia amb Foix “la idea que la literatura catalana antiga –clàssica, en dirien- havia d'inspirar la moderna, com un llevat

que no contradia” (25); el seu sentit del valor del document sigui com a punt de partida o de contrast (26), i la fidelitat a la terra: fos a Barcelona –en gran part gràcies a la seva presidència de la Reial Acadèmia de Bones Lletres durant més de trenta anys (1963-1996)-; a la Corona d’Aragó, mitjançant l’atenció als seus textos o bé connectant-los amb les altres literatures (segons es titula aquest treball: *Martí de Riquer: els nostres clàssics entre els altres*); i en un lloc molt preferent també, la fidelitat a la llengua catalana, per la defensa de la seva unitat i per la rica prosa (30), que tant vigilava en la seva expressió rigorosa i flexible. Cabré fa una ràpida descripció del seu recorregut literari dins l’hispanisme i l’europeisme; sempre, doncs -conclou jo-, amb mirades i actituds universalistes.

Les *Catorze cartes entre Lluís Carulla i Martí de Riquer*, entre els anys 1976 i 1990, editades per Isabel de Riquer i Joan Santanach, ofereixen notes d’interès quant a la col·laboració de Riquer en la Fundació Carulla. Així, entre moltes altres coses, se’ns explica que –havent mort Casacuberta i per la seva suggerència- en formà part del Consell assessor, constituït per 5 membres; així com també se’ns informa de la valoració d’aquell empresari envers obres riquerianes com els dos volums de la impressionant *Heràldica catalana*.

El darrer capítol i el principal en extensió (70-136), a càrrec de Lola Badia i Sílvia Coll-Vinent, consisteix en la molt útil recopilació comentada de les *Publicacions de Martí de Riquer (1931-1936)*; a continuació, posarem exemples de la seva utilitat. S’han dividit entre les que aparegueren en diaris o setmanaris –com ara el diari *La Publicitat*- i en revistes no acadèmiques –com ara *La Revista*-, les quals quedaren més escampades; i les que es publicaren en llocs de caràcter acadèmic i en llibres –com ara el ja vist nº 10 sobre *L’humanisme català* de la col·lecció Popular Barcino-. Aquesta exposició, d’una banda, és valuosa per deixar veure aspectes filològics, com ara que als 22 anys ja era “un home de lletres complet i madur” (70), a més d’un gran lector; i d’altra, permet apreciar un tarannà més humà, com el de ser polifacètic, ja que, en un àmbit com el del teatre comprovem que abastava de l’ofici de crític al de dramaturg. També s’hi poden rastrejar dades curioses, com que al principi firmava Martí-Alexandre pel nom del seu avi, el prerrafaelita Alexandre de Riquer Ynglada. I als estudiosos de Metge se’ns posa la pell de gallina en veure les seves primeres aproximacions metgianes, pas a pas; així doncs, el descobriment de la influència del *Secretum* sobre *Lo somni*, abans de comptar els 20 anys (tot i que hagués seguit “la pista que havia assenyalat Pere Bohigas amb l’exhumació de l’*Apologia*”, 16); o la petja de sant Jeroni al mateix diàleg dins la projecció del *Corbaccio*, al 34, el mateix any en què estudià les cartes a Madona Isabel de Guimerà amb ocasió de la traducció del *Griseldis*, treball publicat a la prestigiosa revista europea *Romania*.

Em planyo ara de no haver conegut el 1989 –any en què, arran de reconèixer una font clàssica al *Llibre de Fortuna e Prudència*, en vaig presentar la primera lectura humanística al Butlletí de la RABLB- el seu treball de 1935: *Els poemes escèptics en la nostra literatura medieval*, publicat a la secció “Les Lletres i les Arts” del diari *La Publicitat*. Car Riquer hi remarcava l’escepticisme com una via que portà a Metge al renaixentisme de *Lo somni*, “posat en la mateixa posició però amb un altre punt de vista” (98). Val a dir, àdhuc sense cap pista literària que li pogués fer de guia cap a l’alè classicista d’aquell debat de cara tan medievalitzant, tenia la intuïció i el seny crític per a copsar la coherència metgiana, així com per a comprendre aquell tan gran canvi.

En aquest sentit és més definitiu encara el treball que va publicar l’any anterior: *¿Plagi o refutació? L’italianisme de Metge*, perquè ja hi adverteix que el notari barceloní, tot i que reproduïa el *Corbaccio*, el que estava fent era refutar la seva misogínia; val a dir, que Metge utilitzava el text italià per als seus fins. I s’aferma amb l’ús del *De mulieribus claris*, notant que

“oposa al Boccaccio antifeminista i grosser el Boccaccio clàssic i llatí” (87-88). Ací, cal valorar en rodó la seva sagacitat en un moment en què encara es prenia la *imitatio* com a plagi!. I així, recolzada en el seu guiatge, aproximadament uns 60 anys després, he pogut seguir treballant quant a la posició de Metge front a les obres boccaccianes.

Algunes idees dels articles periodístics podrien ser avui de primera pàgina, com ara esdevé amb *On és la crisi de la poesia?* (1935) -tema ben viu a la nostra època, que considerem tan enfonsada en humanitats-, on fa una subtil distinció, diferenciant el que és crisi de la poesia i el que és crisi de la crítica de poesia (102).

No deixarem tanmateix al tinter un detall d'aquest capítol, encara que sols sigui formal. És que, a propòsit del darrer article seu a *La Publicitat* (17 de juliol de 1936), xoca una mica la manera de referir-se a la preocupació de Riquer per la unitat de la llengua, “sovint amb una militància catalanista ferrenya” (71), la qual s'il·lustra amb aquell article, que “porta l'epígraf *La nacionalització de Catalunya*” (ib.). Epígraf, però, que, bé que Riquer hi fa palès la seva devoció per la cura i la qualitat de “la nostra llengua”, tal qual va sortir publicat, més aviat sembla pertànyer al propi diari. Més endavant, amb tot, a la pàgina 115, ens assabentem del títol de l'article: *El primer text literari català*, que tracta tot ell de les homilies d'Organyà.

Complementa aquest capítol la *Bio-bibliografia de Martín de Riquer* de Leonor Vela, ací citada, i publicada per dues vegades, en 1984 i en 2003. La complementarietat té lloc en les dues direccions, perquè la mera enumeració d'aquesta bio-bibliografia s'enriqueix amb comentaris com els que hem indicat entremig de la relació de l'etapa juvenil del nostre llibre, més detallada i completa; però també perquè, altrament, la perspectiva d'un període estret –segons es pot desprendre del que hem anat assenyalant- pot impedir valorar degudament l'evolució del procés investigador. Sigui com sigui, aquest tipus d'arregles cal celebrar-les i són molt a valorar, més enllà de l'estricta utilitat bibliogràfica, ja que, si tots reconeixem que el coneixement avança gràcies a una cadena de mestres, que obren camí, i deixebles que intenten seguir-lo, aquella puntualització facilita el seguiment del curs dels avenços. Objectiu que ben oportunament es declara al començament d'aquest capítol: “Aquest catàleg de les primeres publicacions de Martí de Riquer vol ser un instrument al servei de l'estudi d'una trajectòria intel·lectual il·lustre” (71).

A l'hora de les reflexions finals cal dir que, com que tenim més a prop l'obra riquerià dels darrers anys, ha estat molt escaient de rescatar-ne els inicis, que fan veure que la seva ha estat una vida de treball –recta, autèntica i coherent- al voltant de les lletres, i molt principalment de les catalanes. Hom ho sabia -sobretot els seus deixebles-, però sempre és gratificant de comprovar la realitat amb justícia, així com de veure-la rescabada o reconeguda quan és qüestió d'honor o de mèrit.

El llibre que recull la biografia literària del jove Riquer també ens ofereix una bona plataforma per a fer-nos reflexionar al voltant de la davallada de les humanitats al nostre temps. Així, ens fa veure que avui potser ens falta un bon coneixement dels grans textos, els quals tenen el poder de fascinar i atreure poderosament, alhora que propicien reconèixer llur reflex en altres èpoques. Com ens en deixà exemple el Dr. Riquer, que es complaïa a la lectura dels clàssics i hi obtingué l'agudesia per a identificar la seva recuperació a l'etapa humanista.

D'altra part, trobo una altra raó de pes pel que fa a la seva actualitat exemplar: que Riquer, i també els col·legues que s'hi esmenten i l'envoltaven, investigaven amb desfici, en uns anys en què suraven mancances i adversitats, dins d'un context professional marcat pel plaer i l'amor als textos. Per la pura Filologia. És a dir, sense Projectes d'Investigació dotats econòmicament, amb magres ajudes tecnològiques i materials, etc. Però així es va forjar aquella generació de grans mestres.